

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувача ступеня доктора філософії, аспірантки 4-го року навчання Джуги Маріанни Василівної на тему: «Оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні до суду за правилами цивільного судочинства» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

19 лютого 2025 року

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт.

Цивільний обіг є цивільно-правовим відображенням економічного обігу, який опосередковує перехід об'єктів цивільних прав та суб'єктивних прав на них. Для забезпечення правомірності такого переходу держава бере під свій контроль цивільний обіг, здійснення якого покладається на нотаріусів або осіб, уповноважених на вчинення нотаріальних дій. Вони мають сприяти фізичним та юридичним особам у реалізації їхніх цивільних прав, надати їм юридичного значення, забезпечуючи стабільність цивільного обігу. Завдяки правоохоронній та правозахисній діяльності нотаріусів виникають умови для успішного та прозорого економічного розвитку країни, зменшується кількість правових спорів, подання позовів до суду, оскільки кожній особі, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, неупереджено роз'яснюються її права та обов'язки, а нотаріально посвідчений правочин надає йому офіційної сили, спонукаючи його учасників до добросовісного та добровільного виконання взятих на себе зобов'язань.

Разом із тим, поведінка самого нотаріуса або осіб, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, підлягає контролю з боку держави. Позов про оскарження нотаріальних дій чи відмови в їх вчиненні покликаний забезпечити прямий судовий контроль за законністю нотаріальної діяльності та захист прав й інтересів осіб, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій. Подібний державний контроль за правилами позовного провадження в Україні сформувався недавно: почав практикуватися з 1 вересня 2005 р., коли був уведений в дію новий ЦПК. Відносна новизна цього порядку свідчить про актуальність обраної тематики.

Ступінь наукового розроблення механізму прямого судового контролю за законністю нотаріальної діяльності, що здійснюється з використанням правил цивільного процесу, вкрай низький. У 2013 році в Україні була захищена перша дисертаційна робота, присвячена вказаній тематиці (К.Л. Зілковська «Судовий порядок оскарження нотаріальних дій та відмови у їх вчиненні»). У подальшому були періодичні публікації або виступи на конференціях, що фрагментарно досліджували обрану тематику, писалися підручники чи посібники по нотаріату або цивільному процесу, де вказаному напряму дослідження присвячували кілька сторінок, але жодних дисертаційних чи монографічних робіт з досліджуваної тематики написано так і не було. Відтоді пройшло понад 10 років. Цивільне судочинство та нотаріат реформувалися, інтенсивно почали впроваджувати інформаційно-комунікативні технології в юрисдикційну діяльність, почалася війна, накопичилося в юридичній науці та правозастосовній сфері багато питань, які досі не отримали відповіді або однозначного вирішення в теорії чи практиці, що й спонукало автора обрати тему дослідження, присвячену оскарженню нотаріальних дій або відмові в їх вчиненні.

2. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна.

Дисертаційна робота є першим системним та комплексним дослідженням оскарження нотаріальних дій чи відмови в їх вчиненні в цивільному процесі України, проведеним за результатами реформування ЦПК України в 2017 та Закону України «Про нотаріат» у 2020 роках і подальшим розвитком цивільного процесуального та нотаріального законодавства. Основні результати дослідження, які становлять наукову новизну, характеризуються такими положеннями:

уперше:

1) еволюція інституту прямого судового контролю за нотаріальними діями чи відмовою в їх вчиненні за часом його проведення поділяється на два періоди: період безпосереднього контролю за вчиненням нотаріальної дії або відмови в її вчиненні (I пол. XV – II пол. XIX ст.) та період контролю за вчиненням нотаріальної дії або відмови в її вчиненні постфактум (II пол. XIX ст. – донині), де останній період залежно від порядку проведення прямого судового контролю поділяється на три етапи (етап дисциплінарного провадження судової юрисдикції –

II пол. XIX ст. – 1924 р., етап окремого провадження цивільної юрисдикції – 1924 – 2004 рр. та етап позовного провадження цивільної юрисдикції – 2004 р. – донині);

2) пропонується розширити способи судового захисту прав та законних інтересів осіб, які звернулися за вчиненням нотаріальної дії, додавши до існуючих такий, як визнання бездіяльності нотаріуса неправомірною та зобов'язання вчинити певну дію, що буде відповідати характеру такого правопорушення як ухилення нотаріуса від вчинення нотаріальної дії або видання постанови про відмову в її вчиненні;

3) аргументується, що при подачі позову про оскарження нотаріальних дій чи відмови в їх вчиненні виникає спір про право цивільне та відбувається захист суб'єктивного цивільного права на підставі положень не тільки нотаріального, але й цивільного законодавства, оскільки нотаріальне провадження вчиняється задля реалізації суб'єктивного цивільного права, а нотаріальні процесуальні правовідносини мають похідний характер від цивільних матеріальних правовідносин, на реалізацію та забезпечення яких вони спрямовані;

4) пропонується, якщо при оскарженні нотаріальних дій приватного нотаріуса чи відмови в їх вчиненні виявиться, що нотаріус помер (оголошений померлим) чи припинить свій статус або таке станеться до винесення судового рішення, суд першої інстанції повинен звернутися до територіального органу Міністерства юстиції України за місцем розгляду справи, за наказом якого у справу має бути залучено іншого нотаріуса як відповідача;

5) стверджується, що при оскарженні бездіяльності нотаріуса суд першої інстанції при задоволенні позову виносить альтернативне рішення суду, оскільки він не вправі вирішувати наперед питання, що відноситься до компетенції нотаріуса, а тому повинен в резолютивній частині вказати два рівноцінні альтернативні способи захисту порушеного права (вчинити нотаріальну дію або відмовити в її вчиненні);

отримало подальший розвиток:

б) вчення про ознаки нотаріальних дій, до яких віднесено наступне: нотаріальні дії вчиняються від імені держави; нотаріальні дії вчиняються спеціально уповноваженими державою суб'єктами; нотаріальні дії мають бути передбачені законом; нотаріальні дії вчиняють з дотриманням процесуальної

форми; нотаріальні дії повинні відповідати вимогам закону (міжнародного договору); нотаріальні дії мають бути безспірними; нотаріальні дії мають платний характер;

7) положення про недоцільність встановлення прямого судового контролю за процесуальними діями нотаріуса, окрім відмови у вчиненні нотаріальних дій, оскільки це буде збільшувати навантаження на суд, в той час як характер процесуальних дій нотаріуса дає змогу успішно перевірити їх законність органами юстиції за умови розроблення прозорого та ефективного механізму адміністративного контролю за порядком вчинення нотаріальних дій;

8) ідея про можливість розгляду справи про оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні порядком спрощеного позовного провадження, оскільки позовних вимог небагато (одна або дві), кількість учасників справи обмежена (як правило, нотаріус та особа, прав та інтересів якої стосуються нотаріальні дії), нескладний предмет доказування, де факти не дуже віддалені у часі від судового провадження (особливо при оскарженні відмови у вчиненні нотаріальної дії), їх фіксація переважно в письмових та електронних доказах, нотаріальна юрисдикція має безспірний характер;

9) вчення про зловживання правом на позов при оскарженні нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні, де пропонується задля використання менш ресурсозатратних процедур, які будуть співмірні з досягнутим рішенням, наділити суд першої інстанції можливістю повернути позовну заяву позивачеві через безпідставність позову та відсутність предмета спору, якщо виявиться, що в іншій судовій справі, де вирішувався спір між учасниками матеріальних відносин вже порушувалося питання про законність цієї нотаріальної дії чи відмови в її вчиненні з тотожних міркувань, на яке суд дав відповідь;

удосконалено:

10) види зовнішнього контролю за нотаріальною діяльністю, до яких слід відносити судовий та адміністративний контроль, в той час як громадський, що здійснюють органи нотаріального самоврядування, виділяти не варто, бо вони, виходячи з теперішнього правового статусу, контролюють дотримання нотаріусами правил професійної етики, що не належать до правил вчинення нотаріальних дій;

11) відмінність спору про право цивільне під час прямого судового контролю за нотаріальною діяльністю від спору про право цивільне під час непрямого судового контролю за нотаріальною діяльністю: у першому випадку тільки позивач претендує на матеріальне чи нематеріальне благо, яке стоїть за реалізацією суб'єктивного цивільного права, а в другому – обидві сторони справи;

12) мету цивільного процесу під час розгляду цивільної справи про оскарження нотаріальних дій чи відмови в їх вчиненні: захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав чи інтересів фізичних або юридичних осіб здійснюється через судовий контроль над законністю нотаріальної діяльності;

13) практику реалізації права на позов про скасування постанови нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії, де наголошується на незаконності поведінки суддів, які зобов'язують за таким позовом сплачувати судовий збір як за дві немайнові вимоги самостійного характеру, оскільки скасування постанови нотаріуса є наслідком визнання відмови у вчиненні нотаріальної дії незаконною.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Усі наукові результати достовірні та достатньо обґрунтовані, що підтверджується наступними положеннями:

- основні положення та висновки дисертації були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях;

- основні положення дисертації опубліковано у 9 наукових працях, серед яких 6 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук.

4. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи.

Авторські підсумки й теоретичні узагальнення можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – отримані результати доповнюють теорію контролю за законністю нотаріальної діяльності та можуть використовуватись для наступних досліджень прямого судового контролю за нотаріальними діями чи відмовою в їх вчиненні;

у сфері законотворчості – сформульовані в дослідженні рекомендації із внесення змін до чинного нотаріального та цивільного процесуального законодавства з питань розгляду та вирішення цивільної справи про оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні;

у юридичній практиці – рекомендації, узагальнення та висновки дисертації дадуть змогу покращити правозастосування норм статей Закону України «Про нотаріат» та ЦПК України, які регламентують розгляд і вирішення цивільної справи про оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні;

у навчальному процесі – положення дисертації можуть бути використані при підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з базових курсів «Нотаріат» та «Цивільний процес», спецкурсів «Доктрина цивільного процесуального права», «Особливості розгляду окремих категорій цивільних справ», під час проведення лекційних та семінарських занять тощо.

5. Використання результатів роботи. Основні положення, узагальнення та висновки дисертаційного дослідження автором апробовані на засіданнях кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Основні положення та висновки дисертації були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема на:

1. Джуга М.В. Місце медіації в нотаріаті. *Доктрина приватного права: традиції та сучасність*: матеріали ХХ наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслової (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2; Нац. акад. прав. Наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 428-433.

2. Джуга М.В. Громадський контроль за нотаріальною діяльністю. *Теоретико-практичні аспекти розвитку науки, освіти, технологій і суспільства*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 10 серпня 2024 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2024. С. 17-19.

3. Джуга М.В. Поняття, значення та особливість здійснення самоконтролю за нотаріальною діяльністю. *The XXXI International Scientific and Practical Conference «Problems of training a modern specialist: theory, history, practice»*, August 05-07, 2024, Sofia, Bulgaria. P. 124-126.

6. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію написано, використовуючи правильну юридичну та спеціальну термінологію. Стиль викладення в дисертації

матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність сприйняття наукового твору.

7. Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації. Дисертація Джуги М.В. на тему: «Оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні до суду за правилами цивільного судочинства» є завершеним і самостійним науковим дослідженням, результати якого мають цінність і наукове значення для подальших досліджень судового контролю за нотаріальною діяльністю. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

8. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Дисертація Джуги М.В. на тему: «Оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні до суду за правилами цивільного судочинства» відповідає спеціальності 081 «Право». Це забезпечується предметною областю дослідження та основними методами дослідження.

9. Відповідність дисертації вимогам, передбачених «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Дисертація Джуги М.В. на тему: «Оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні до суду за правилами цивільного судочинства» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

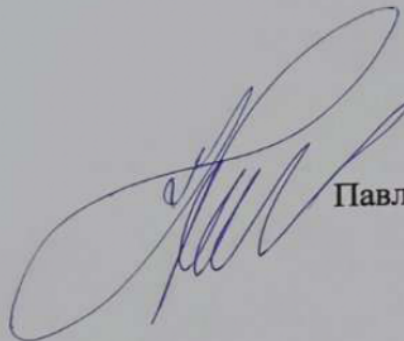
10. Результати перевірки роботи на академічний плагіат. У ході перевірки дисертації запозичень матеріалу без посилання на відповідне джерело не виявлено. Перевірка проводилася сертифікованою програмою Strike Plagiarism.

Результати дисертації апробовано на засіданні фахового семінару від 19 лютого 2025 року (Протокол №7). За результатами засідання фахового семінару ухвалено надати висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення

результатів дисертації Джуги М.В. на тему: «Оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні до суду за правилами цивільного судочинства».

Констатовано, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, дисертація Джуги Маріанни Василівної відповідає галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Головуючий на засіданні,
доцент кафедри
цивільного права та процесу
ДВНЗ «УжНУ»
к. ю. н., проф.

Павло ЧЕРЕВКО

Підпис засвідчую
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК